

Správa NP České Švýcarsko
Ing. Härtel Handrij, Ph.D.

Vyjádření k závěrům studie společnosti Ekopontis, s.r.o. „Zlepšení plavebních podmínek...“ [1] z dubna 2018 a studie ČZU o „bahnitých říčních náplavech“ z roku 2018 [2].

Stanovisko vzniklo na základě zadání Správy NP České Švýcarsko ze dne 31. 10. 2018. Stanovisko obsahuje vyjádření z pohledu fluviální geomorfologie a komplexních aspektů fungování fluviálních systémů, která je z pohledu zachování a udržitelnosti stanovišť 3270 na Labi zcela zásadní otázkou.

Stanovisko k závěrům studie [1]:

a) Studie reaguje na studii MU z roku 2017 a rozporuje její závěry.

b) Studie poskytuje informace o možné kompenzovatelnosti potenciálně ztracených náplavů v důsledku výstavby PSD. Vznik, vývoj a distribuce fluviálních forem, kterými jsou různé varianty náplavů (středové a boční lavice), podléhá jistým zákonitostem. Jedná se především o princip fluviálního kontinua, které zajišťuje donášku sedimentů do místa vzniku fluviální akumulace. Erozně-akumulačně-transportní procesy, které jsou závislé na magnitudu průtoku a jeho frekvenci (pro různé zrnistostní složení jde o jiné účinné průtoky) a role řady lokálních faktorů, jako je morfologie daného úseku a nebo drsnostní poměry (viz např. Piégay, Schumm 2003). Z hlediska poměru akumulace/eroze je důležitý vývoj spádové křivky a její reakce na změnu místní erozní báze. Výše uvedený, ale jistě neúplný výčet dokládá, že fluviální procesy reagují na komplex podmínek v daném povodí a úseku vodního toku, a to jak v reálném čase, tak se značnou mírou setrvačnosti nebo naopak zpoždění.

c) Základním problémem řady studií, které řeší v rámci fluviálního kontinua vybraný úsek, je podcenění řady dalších efektů, které genezi fluviálních forem podmiňuje. Z hlediska managementu vodních toků, a to jak z pohledu vodohospodářského tak ochrannářského, je klíčová jeho udržitelnost za daných podmínek, nebo s ohledem scénáře na možné vývoje v povodí. Neudržitelnost řady opatření na tocích je zřejmá z řady moderních studií a prokazuje vysokou míru regionální specifičnosti. Kompenzační opatření jsou jistě jednou z cest, jak koncipovat ochranu ztracených biotopů, avšak za podmínek vysoké náročnosti na vymezení vhodných lokalit a nutné přítomnosti mezních podmínek pro jejich existenci v čase, aby jejich údržba nebyla časově a finančně vysoce zatěžující. V tomto směru nepovažují ve studii za průkazné, že vybrané lokality a koncepce kompenzace zaručí podmínky pro přítomnost akumulčních forem o celé řadě dalších stanovištních podmínek. Není zřejmé, jak bude

OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA

zajištěna samovolná akrece akumulčních forem v podmínkách již tak silně pozměněného splaveninového režimu řeky Labe. Jediným faktorem, kterému se studie podrobněji věnuje, je potřeba kolísající hladiny, kdy náplavy osychají a poskytují tak podmínky pro rozvoj specifických rostlinných společenstev.

d) V podmínkách dolního toku Labe na území ČR lze považovat akumulční režim koryta s tvorbou bočních lavic za extrémně silně ovlivněný až zničený (zásadní roli sehrála regulace koryta a ovlivnění fluvialního kontinua s ohledem na transport sedimentů). Rozhodně si je nutné uvědomit, že návrhy na stabilizaci náplavů kamenným záhozem je zcela proti smyslu přírodě blízkého fungování náplavů na řekách. Tyto se v místech jesebních (konvexních) břehů vyskytují přirozeně a také se při určitých průtocích a změnách korytové morfologie mohou rozplavovat a přeskupovat. Tento dynamický systém umožňuje jejich trvalou přítomnost v korytě a dokonce tento jev napomáhá šíření rozmnožovacích částí rostlin resedimentací jemnější frakce, která vytváří matrix náplavů. Erozně-akumulční proces tak slouží spolu s proudící vodou jako distribuční činitel v rámci fluvialního kontinua. S ohledem na velmi kritický počet vhodných akumulací v rámci sledovaného úseku a omezení procesu rozerodování a resedimentace materiálu lze vysvětlit i kritický výskyt některých ohrožených druhů stanoviště 3270. Uvedená kompenzace představuje technické řešení problému, který ovšem nebude skutečně nahrazovat reálně existující a fungující stanoviště 3270 – např. v prostoru pravobřežní lavice Labe – Ploučnice, tedy v úseku, které bude PSD kriticky ohroženo (dle studie [2] se jedná dokonce o jednu kolonii drobnokvětu z pouhých šesti v roce 2018 vymapovaných). Sama studie [1] uvádí, že v úseku Střekov – st. hranice „lze shledat jistý potenciál“ stran kompenzace. Největší potenciál mají ovšem existující lavice představující stanoviště 3270! Z pohledu udržitelnosti vhodných stanovišť je podstatné obnovování podmínek pro přirozený vývoj. Z tohoto pohledu lze konstatovat, že PSD bude představovat z hlediska fluvialního kontinua další bariéru a ovlivní přítomnost řady náplavů nejen v dosahu vzdutí, ale i stanovišť pod objektem, kdy reálně dojde k dalšímu ovlivnění splaveninového režimu.

e) Pokud by měla být navrhována kompenzační opatření pro genezi, vývoj a nárůst ploch fluvialních náplavů, kde vznikají stanoviště 3270, pak musí dojít před vlastní ztrátou náplavů následkem výstavby PSD k dlouhodobému monitoringu jejich funkčnosti a vytvoření reálných podmínek vhodných pro výskyt kriticky ohrožených druhů. V jiném případě jde o zcela rizikový návrh na kompenzaci, který může reálně vyústit v další pokles vhodných bočních lavic k vývoji stanovišť 3270. Konstatování o vzniku takových podmínek ze s. 46 nelze považovat za dostatečně průkazné a relevantní (viz i výsledky studie [2] - s. 45). Řešit optimalizaci až následně, pokud nebude náplav funkční, je s ohledem na ojedinělost distribuce v prostoru Střekov – st- hranice zcela nepřijatelné a rizikové. Přesunutí kompenzačních opatření na jiný tok neřeší další zvýšení diskontinua říčních náplavů na Labi a rozhodně neumožní vznik náplavů typických pro velký tok, jakým v daném úseku Labe nesporně je.

OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA

Stanovisko k závěrům studie [2]

a) Studie potvrzuje kritický pokles vhodných náplavů pro vznik stanovišť 3270. Hlavní příčinu lze spatřovat v zásadní transformaci fluviálního kontinua řeky Labe.

b) Studie ukazuje na kritické momenty zakládání kompenzačních opatření a zcela jasně dokládá obtížnost realizace plnohodnotných, funkčních a udržitelných stanovišť technickou cestou. V tomto směru lze z pohledu fluviální geomorfologie potvrdit, že lokální kompenzace jsou nefunkční, pokud nedojde k zásadní nápravě procesů v rámci přirozeně fungujícího fluviálního systému. Jakékoliv vložené prvky jsou pouze dočasnými segmenty řeky a nastolení stanovištních podmínek se nemusí vůbec uskutečnit, nebo za velmi vysokých nákladů a neustálého modifikování formy. Důležitým předpokladem trvalé existence fluviální formy je obnova procesů! Výstavba PSD ještě více zdůrazní podobu fluviálního systému coby člověkem řízeného a omezí posun nejen hrubých a středněhrubých splavenin, ale sníží i přítomnost jemnější plaveniny, která tvoří matrix v náplavech pod plánovaným objektem.

c) Z pohledu fluviálních procesů lze se závěry uvedenými na s. 63 – 65 souhlasit. Koncentrační výhony a na ně vázané obnovy náplavů jsou v silně deficitním splaveninovém systému Labe prvky, které mohou naopak hydromorfologický stav koryta za daných podmínek výrazně zhoršit.

Závěrem lze konstatovat, že Česká republika nedisponuje v oblasti Českého masívu velkými, přírodě blízkými toky. Labe je v tomto směru vodním tokem mimořádného významu. Každý další objekt reálně zhoršuje hydromorfologický stav velmi cenných, byť člověkem zásadně ovlivněných úseků této, na české poměry, „velké“ řeky. Kritické ovlivnění zbytkových variant fluviálněgeomorfologických procesů, které zajišťují přítomnost fluviálních forem reliéfu nezbytných pro existenci řady cenných biotopů, musí být zásadním předmětem zájmu orgánů ochrany přírody a krajiny ČR.

V Ostravě 11. 11. 2018

doc. RNDr. Jan Hradecký, Ph.D.

katedra fyzické geografie a geoekologie

Přírodovědecká fakulta

Ostravská univerzita